

HARTA ABİDİNTEPE TÜMÜLÜSÜ KAZI ÇALIŞMALARI (Lev. XLII-XLV))

Manisa İli, Kırkağaç ilçesi, Bakır kasabası hudutları içinde kalan Harta Abidintepe Tümülüsü, Akhisar İlçesinin 17 km. batısında, Bakır kasabasının 6 km. doğusunda ve bu ilçeler arasında ulaşımı sağlayan karayolunun 1 km. kuzeyinde yer almaktadır.

Tümülüs çevreye hakim ve oldukça yüksek bir tepe üzerindedir. Yapılırken doğal kaya ve yükseltiden de faydalanılmıştır. Tümülüsün batısındaki arazinin kod seviyesi oldukça düşük olup, derin bir vadiden sonra coğrafi oluşum, batıya doğru düz bir ova olarak uzanmaktadır. Kuzeydoğu ve güney yönlerde ise arazi hafif bir eğim gösterir. Bu coğrafi konumu ile tümülüs çevreye hakim bir durumdadır.

Yakın çevrede tümülüs ile çağdaş olabilecek bir iskan yeri yoktur. Ancak tümülüsün 3 km. kadar kuzeyinde zayıf bir Geç Roma yerleşmesi mevcuttur. Ayrıca, tümülüsün 8-9 km. kuzeybatısında, Bakraçtepe veya Bakırüstütepe olarak adlandırılan bir höyük yer almaktadır. Bu höyüğün üzerindeki buluntular, burada kuvvetli bir ikinci bin yerleşmesinin bulunduğunu göstermektedir. Yine bu civarda Nakrasa (ya da Akrasos) adındaki antik bir kentin varlığı da bilinmekle birlikte, kesin lokalizasyonu henüz yapılamamıştır¹.

Yurdumuzdaki diğer birçok tümülüste olduğu gibi, Harta-Abidintepe tümülüsü de kaçak kazılara sahne olmuştur. Nitekim 1965 yılında tümülüs, en üst noktasından derinlemesine kazılmış ve mezar odasının kuzey-doğu köşesinin üst bloku (Fig. 1) bir insanın girebileceği kadar (0. 38 x 0. 40 m.) kırılarak açılmış ve buradan içeri girilerek mezar odası soyulmuştur. Bu soygundan sonra, Manisa Müzesi elemanlarından bir ekip tümülüse girerek, tümülüsün o günkü durumunu bir raporla tespit etmişlerdir. Tümülüsün duvarlarını süsleyen boyalı duvar resimlerinin ve klinenin ayaklarının sökülerek yurtdışına götürülmesi ise bu tespitten sonra

¹ Nakrasa (Akrasos) hakkında bk. P. Herrmann und K. Z. Polatkan, *Sitz. Berl. Akad. Wien* 265, 1 (1969), 20; L. Robert, *A travers l'Asie Mineure*, 320 ve dev. ve L. Zgusta, *Kleinasiatische Ortsnamen*, § 880. Bakır yöresinde bulunan ve şimdi Manisa Müzesi'nde korunan bazı yazıtlar için bk. H. Malay, *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum* (Wien 1994), no. 20, 43, 52 ve 334.

gerçekleşmiştir. New York'daki Metropolitan Museum'da bulunan bu eserler, 1994 yılında tekrar ülkemize geri getirilmiştir².

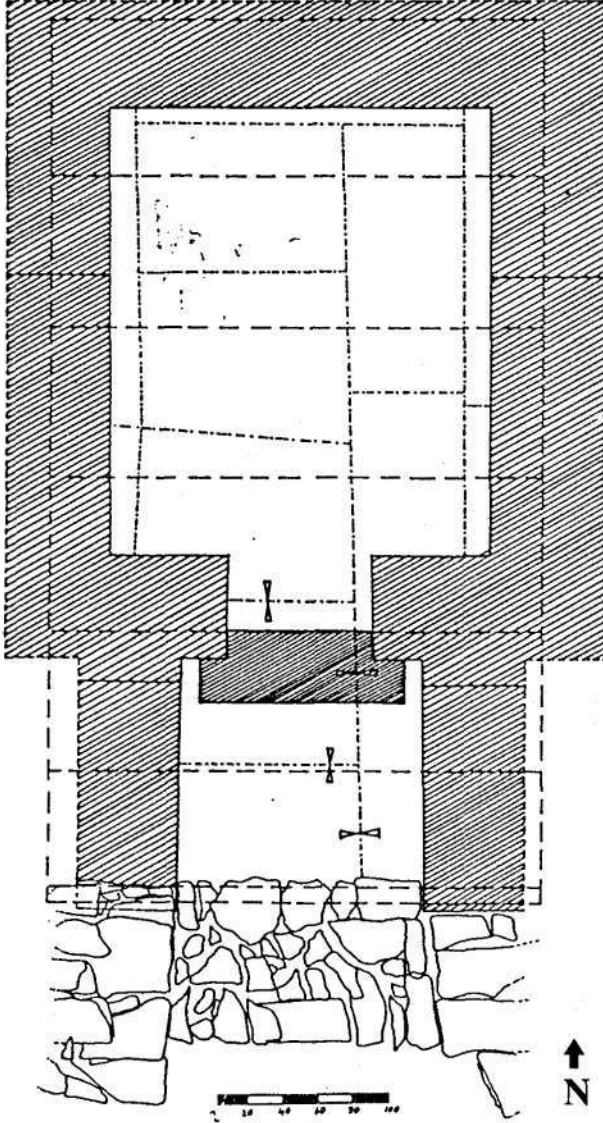

Fig. 3

Ülkemizden kaçırılan bu eserlerin, Harta - Abidintepe tümülüsüne ait olduğunu kanıtlayabilecek olası bazı parçaları bulabilmek amacıyla, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile bu tümülüste 3. 9. 1987 - 19. 9. 1987 tarihleri arasında Manisa Müzesi Müdürlüğü tarafından bir araştırma kazısı yapılmıştır. Kazı çalışmalarına başlamadan önce yapılan incelemede, mezar odasının büyük bir bölümünün toprak ve taş ile dolu olduğu ve mezar odasının kuzey - güney aksında yer aldığı saptanmıştır. Bu saptamadan sonra, çalışmalara tümülüsün güneyinde, 20 x 2. 40 m. boyutlarında bir açma ile başlanmış ve yukarıdan 3. 80 m. derinlikte, mezarın ön odasına ve *dromos*'un kireç taşından yapılmış olan çamur harçlı, basit iki yan duvarına ulaşılmıştır (Fig. 2).

Dromos'un önünde ve içinde yapılan kazı çalışmasında, toprağın değişik seviyelerinde İ.Ö. 6. yüzyılın 2. yarısına tarih-

² Bu eserler hakkında bk. İ. Özgen - J. Öztürk, *The Lydian Treasure*, İstanbul 1996, 36-39 ve 67- 69 no. 1-4.

Harta Abidintepe Tümülsü Kazı Çalışmaları

lenebilecek bir kaseye ait parçaların, klineden koparılmış mermer yongaların ve klineye ait pervaz parçalarının ele geçmesi, bu toprağın mezar odasının içinden buraya atılmış olduğunu göstermektedir. Nitekim ön oda ve mezar odasını dolduran toprak elenerek boşaltıldığında, hiçbir objeye rastlanılmamıştır. Anlaşıldığı kadarı ile, buradaki kaçak kazıcılar her türlü malzemeyi alıp götürmüşlerdi.

Kazı sonucunda açığa çıkarılan tümülüs mezarı 3 ana bölümde incelemek mümkündür.

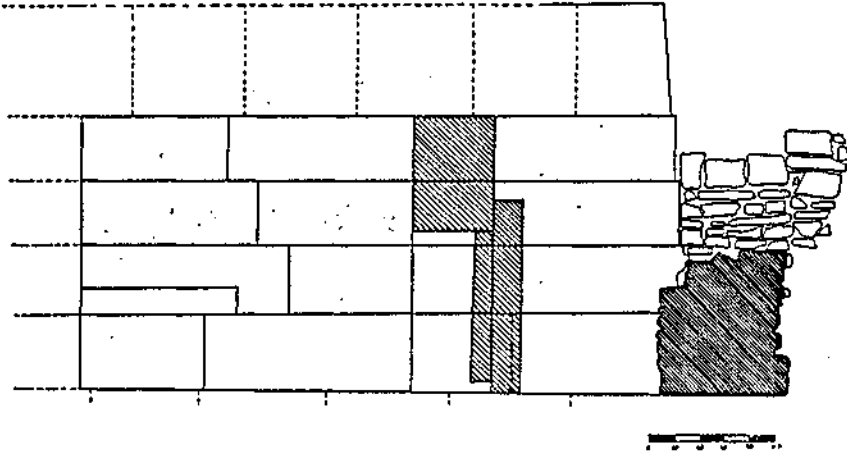

Fig. 4: Doğu Kesiti

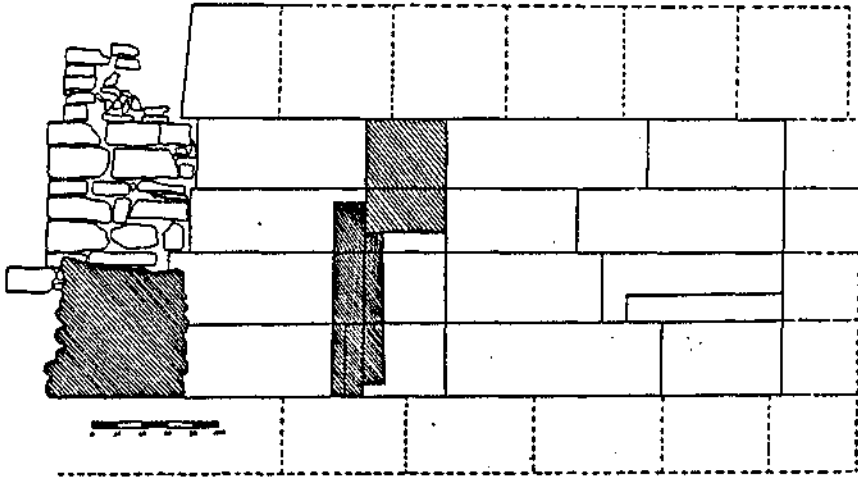

Fig. 5: Batı Kesiti

1-DROMOS (Fig. 2 ve 3)³

Kireçtaşından ve aralara küçük yonga parçalar konularak çamur harçla örölmüş dromos duvarlarının uzunluğu birbirinin aynıdır (doğu duvarı 1.24 m., batı duvarı ise 1.26 m.'dir). Dromos'un her iki yan duvarı, ana kaya kütesine oturtulmuştur. Doğu ve batı duvarlarının en alttaki taş dizisi üst seviyeye göre daha içeriden döşendiğinden, duvarlar zeminden yukarıya doğru daralma göstermektedir. Üstü açık olan dromos'un önü 0.94 m kalınlıktaki bir duvarla kapatılmıştır. Bu duvar ve dromos duvarları gerek malzeme ve gerekse işçilik bakımından esas mezar mimarisinden farklı özelliklere sahiptir. Basit ve özensiz yapılmıştır. Kumtaşından anakaya zemine oturan dromos duvarları kaçak kazılar nedeniyle orijinal yüksekliklerini koruyamamışsa da, korunan duvarların yükseklikleri 2. 00 m.(batı), ve 2. 50 m. (doğu) olarak belirlenmiştir. Dromos genişliği ön oda genişliğine uygun olarak oluşturulmuştur. Kazı sırasında, dromos dolgusundaki karıştırılmış toprağın içinden bir kaseye ait parçalar⁴ ve mermer alabastron parçaları ile klineye ait mermer yonga parçaları çıkarılmıştır. Mezar odasında veya ön odada bütün olarak bulunması gereken bu malzemenin *dromos* içinde parçalar halinde bulunması, soyguncuların bu mezarı hayli tahrip ettiklerinin bir göstergesidir.

2-ÖN ODA (Fig. 3 - 5)

1.50 m.uzunluğuunda, 1.38 m genişliğinde ve 2.18 m. yüksekliğinde olan ön oda, önüne eklenmiş olan kısa *dromos*'dan daha farklı bir işçilik ve teknik göstermektedir. Ön odanın her iki duvarı da üst üste konmuş dörder adet büyük, yerel kumtaşı bloktan yapılmıştır. Gayet düzgün perdahlanmış yüzlere sahip blokların boyutları 1-2 cm. lik farklılıklarla iki duvarda da aynı ölçülerdedir. Örneđin, doğu duvarındaki blokların ebatları şöyledir (üstten zemine doğru):

1. Blok	:	0.51 x 1.42 m.
2. Blok	:	0.51 x 1.44 m.
3. Blok	:	0.54 x 1.50 m.
4. Blok	:	0.62 x 1.30 m.

³ Buradaki çizimleri yapan, E. Ü. Edebiyat Faköltesi Sanat tarihi ve Arkeoloji Bölümü Ar. Gör. G. Polat'a ve kazı çalışmalarına katkı sağlayan Manisa Müzesi'nde görevli Sayın C. Şentürk'e burada teşekkür ederim.

⁴ Manisa Müzesi, Env. No. 6626. Parçalar halinde bulunan ve kısmen tümlenebilen kase, kırmızımsı kahverengi hamurlu ve mika katkılıdır. 0. 11 m. yüksekliğinde ve 0.31 m. ağız çapında olan kase, dışa dönük ağız kenarlı, yüksek omuzlu ve geniş karınlıdır. Ağız kenarında demir-oksit astar izleri vardır. İ.Ö. 6. yüzyılın 2. yarısına tarihlenebilir (Bk. İ. Öztürk - J. Öztürk, *a.g.e.*, 39 Fig. 67).

Ölçülerden de anlaşılacağı gibi, bloklar alttan üste doğru az da olsa bir daralma göstermektedir. İki büyük dikdörtgen blokla örtülen düz tavanlı ön odanın zemini ise, doğu duvarına paralel konumdaki yekpare taban blokununun yanına iki dikey blok yerleştirilerek, üç büyük kum taşı blokla kapatılmıştır. Bu bloklar, üç yerde "kırlangıç kuyruğu" şeklindeki demir kenetlerle birbirine bağlanmıştır (Fig. 3). Doğu duvara yakın olan kenet 0. 23 m., diğer kenetler ise 0. 17 m. uzunluğundadır. Taban bloklarının yüzeyleri de yan duvar yüzeyleri gibi düzdür.

Ön odanın taban temizliği sırasında İ. Ö. 4 yy.'a tarihlenebilecek siyah firnisli bir kandil⁵ bulunmuştur. Kazı sırasında, ön odanın iç duvar yüzeylerinin boya ile yapılmış figürlü bir süslemeye sahip olduğu anlaşılmıştır. Ancak alttan üçüncü blokun yüzeyi kısmen, dördüncü blokun yüzeyi ise tamamen tahrip edilmiştir. Alt bloklarda ise boya ile yapılmış bir ion kymation'u dizisi korunmuştur (Fig. 6). Ancak kırmızı, siyah, mavi, ve yeşil renklerle oluşturulan figürlerden pek fazla birşey kalmamıştır. Öte yandan, Müze raporlarında yer almayan ancak mezara girenlerin ifadesinden anlaşıldığına göre, asıl mezar odasına girişi sağlayan kapının içden üst kısmında, duvarı tümüyle kaplayan, kadın başlı, kuş gövdeli ve kanatlı bir figür (siren ?) yer almaktaydı. Ancak bu bölüm de tamamen sökülüştür (Fig. 7).

Ön odadan asıl mezar odasına giriş yekpare bir blok ile kapatılmıştır. Bu blokun sağ üst köşesi olasılıkla antik devirde kırılmıştır. Kapı taşının dört kenarına, duvara oturacak şekilde yatak açılmıştır.

3-ASIL MEZAR ODASI (Fig. 3 - 5)

2. 58 m uzunluğunda, 2.18 m. genişliğinde ve 2. 15 m. yüksekliğinde olan asıl mezar odası, ön oda ile aynı eksendedir. Taban seviyesi de ön odanın taban seviyesi ile aynıdır.

Odanın duvarlarında, en altta yer alan bloklar üst bloklara oranla daha büyük boyutludur. Kuzey duvarının alt sıra bloku kuzeydoğu, kuzeybatı köşelerinde, batı ve doğu duvarının alt sıra bloku da güneybatı, güneydoğu köşelerinde L şeklinde dönüşümlü olup yekpare bloktan yapılmıştır. Bindirme tekniği uygulanarak yapılmış duvarları oluşturan kumtaşı blokların yüzeyleri (tahribat dışı kalmış bölümlerde görüldüğü kadarıyla) gayet iyi şekilde perdelidir. Bu bloklar aynı yükseklikte fakat farklı uzunlukta yapılmıştır. Duvar yüzeylerinin derin tahribata uğrayan

⁵ Manisa Müzesi, Env. No. 6525. Kandil, siyah firnisli, halka kaideli ve yuvarlak gövdelidir. Gövdenin bir yanında tutamak çıkıntısı mevcuttur. Bk. aynı yer Fig. 68.

bazı yerlerinde görüldüğü kadarıyla, blok kenarlarına oturma-yerleştirme düzlemlerine düzgün silmeli kenar bantları yapıldığı da tespit edilmiştir.

Taban, düzgün kumtaşı bloklarla kaplanmıştır. Doğu duvarı önüne dikine konulmuş 2 blok ve bunların yanına, batı duvarı boyunca enine yerleştirilen ve diğerlerine göre daha küçük boyutlu olan bir blok, taban döşemesini oluşturur. Tabanın çevresi, 1 - 2 cm. derinliğinde ve 10 - 15 cm. genişliğindeki bir bant ile kuşatılmıştır (Fig. 8).

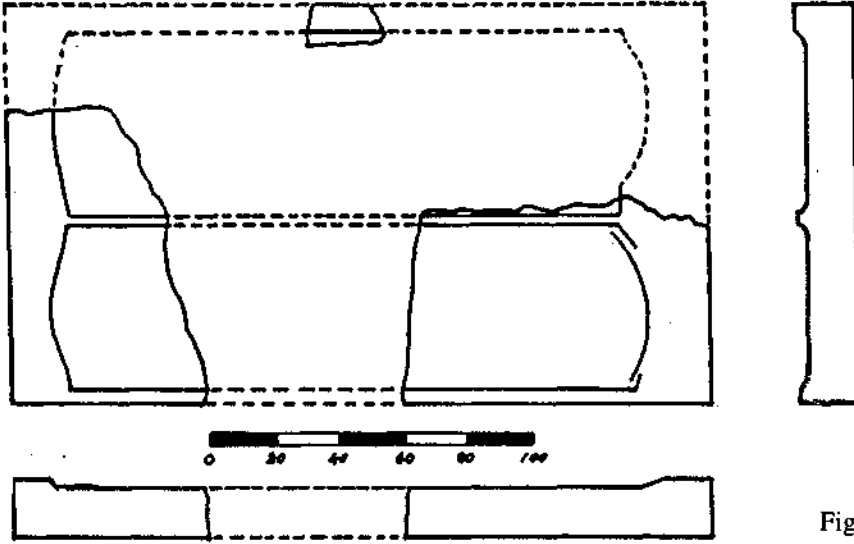

Fig. 9

Tavan örtüsü düz dam⁶ sisteminde olup, 4 uzun dikdörtgen blokla yapılmıştır. Blokların yüzeyleri mezarın iç yüzünün yapısına uygun düşecek şekilde düz ve perdahlıdır. Ön odanın üst kısmındaki kaçak kazı tahribatı üzerinde yaptığımız incelemede, mezarın düz çatısının üstünün kül ve kömürsü bir tabaka ile kaplanmış olduğu görülmüştür⁷.

⁶ Lydia'da İ. Ö. VI. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen tümülüs mezarlarda düz çatı örtüsü yöresel bir özellik olarak karşımıza çıkmakta ve bu konuda elimizde bol örnek bulunmaktadır: Keskinler mezarı (A. Ramage, *BASOR* 206, 1972, s. 11-15, Fig. 1-2); Bintepele'deki BT 63. 2 tek odalı mezarı (*BASOR* 174, 1964, s. 55, Fig. 35), BT 62, 4 dromoslu ve iki odalı mezarı (*BASOR* 170, 1963, s. 57-9, Fig. 42), BT 66.1; Dumantepe dromoslu ve tek odalı mezarı (*BASOR* 186, 1967, s. 42-57, Fig. 28). Bu konuda ayrıca bk. K. Nayır, *Anadolu Araştırmaları VII*, 1979, s. 117-120 ve H. Dedeoğlu, *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 1990, s. 124).

⁷ Alahıdır tümülüs mezarlarının üst yüzeyi ince bir çamur tabakası ile sıvanmış ve üzeri taş ve toprakla örtülmüştür. BT 89 Tümülüsünün de üzeri önce çamurla sıvanmış, sonra da üzerine ince bir ot tabakası serilmiştir. Zamanla yanan bu ot

Odanın 2/3 lük bölümünü dolduran toprak, taş ve çeşitli maddelerin temizlenmesi sırasında hiçbir ölü hediyesi buluntusu elde edilmemiş, ancak iki kişilik mermer bir klinenin baş ve ayak tarafına ait iki parça bulunmuştur (Fig. 8 - 9). Parçalar ayrı ayrı yerlerde ele geçmiştir. Kuzey, doğu ve batı duvarlarındaki izlerden klinenin kuzey duvarı önüne, baş kısmı doğuya gelecek şekilde yerleştirildiği saptanmıştır. Kline iki kişiliktir. Ölülerin yatırıldığı kısımlar 3.5 cm.'lik bir ara silme ile birbirlerinden ayrılmıştır. Klinenin esas boy uzunluğu mezar odasının genişliğindedir (2.18 m.). Klinenin: genişliği 1.22 m., yerden yüksekliği 0.60 m., kalınlığı ise 0.20 m.'dir. Bu itibarla, klinenin yerden en üst yüksekliği 0.80 m. olmaktadır. Duvarlardaki izlerden alınan ölçüler bize klinenin durumu ve konumu hakkında gerekli bilgiyi vermektedir. Çünkü doğu duvarına açılmış olan 1.22 m. uzunluğunda, 0.5 m. derinliğinde ve 0.20 m. genişliğindeki düzgün bir oyuk ile, batı duvarındaki hat kline yerleştirme pozisyonunu göstermektedir. Klinenin ayakları ise sphinks heykeli şeklinde yapılmıştır. 1965 yılındaki soygundan sonra Metropolitan Museum'a kaçırılan bu iki heykel şimdi Uşak Müzesi'nde sergilenmektedir⁸.

BOYALI DUVAR SÜSLEMELERİ

Lydia bölgesinin kuzeybatı, Mysia bölgesinin güney sınırında yer alan Harta Abidintepe tümülüsünün en önemli özelliği, mezar iç yüzeyinin çok renkli resimlerle dekore edilmesidir. Ancak çok yoğun tahribat sonucunda figürlü bezemenin tamamına yakını sökülerek götürülmüştür. Bununla beraber, hem ön odanın, hem de asıl mezar odasının bazı yerlerindeki bordür süslemeden bazı bölümler kalabilmiştir.

Ön odanın iki yan duvarının alt bloklarında görülen İon kymationu ve astragal motiflerinden oluşan friz (Fig. 6), tabandan 0.80 m. yükseklikte yer alan, alttan ve üstten 2 cm. kalınlığındaki siyah bir çizgi ile sınırları belirlenmiş olan 14 cm genişlikteki beyaz astarlı boş bir bant üzerine yapılmıştır. Bütün duvarları çevreleyen bu frizde, yumurta motiflerinin konturları siyah boya ile belirlenmiştir ve bunlar alternatif olarak beyaz ve kırmızı boya ile renklendirilmişlerdir. Yumurta motiflerinin arasına ise sivri dil motifleri yerleştirilmiştir. Bu sıranın altında

---

tabakası ince bir kül katmanı oluşturmuştur. Bunun üzerine de irili ufaklı taşlar konulmuştur (Bk. K. Nayır, a.g.e.). Harta Abidintepe tümülüsü mezar odasının üstünün de bu şekilde bir işleme tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

⁸ Bu sphinkslerden birinin başı, E. Langlotz tarafından 1975 yılında, yayınlanmıştır (*Studien zur nordostgriechischen Kunst* [1975], 134 - 135, 207). Son olarak bk. İ. Özgen - J. Öztürk, a.g.e., 67 no. 1.

da, boncuk ve baklava motifli bir dizi yer almaktadır. Bu dizide boncuk motifleri alternatif olarak kırmızı ve beyaz boya ile, baklava şeklindeki motifler ise yeşil ve cam göbeği mavi boya ile boyanmıştır. Bu frizin üzerinde 3.5 cm. genişliğinde, dikdörtgenlerden oluşan bir bant daha vardır. Bu dikdörtgenlerin içinde de, boyasız bırakılarak oluşturulan geometrik motifli bir bant bulunmaktadır. Bu bantın üzerinde de, krem astar boyalı ama motifsiz bir bant daha mevcuttur. Ön odanın figürlü sahneleri bu dekorasyonun üzerine yapılmıştır. Ayrıca doğu duvarında, siyah renkli uzun giysiler giyen iki insan figürü güçlükle seçilebilmektedir.

Asıl mezar odasının duvarlarında da ön oda gibi tüm duvarları kuşatan ion kymation'u dizisinin üzerinde, figürlü bir sahne yer almaktaydı. 1965 yılında hazırlanan rapordan anlaşıldığına göre odanın duvarlarını bir cenaze alayı sahnesi kuşatıyordu⁹. Ancak buradaki duvar resimleri soyguncular tarafından parçalar halinde koparılmıştır. Sahnenin, yalnızca batı duvardaki, klinenin ayak ucuna rastlayan bölümü korunabilmiştir. Çok silik olmakla beraber burada mavi renkte, ispitli ve parmaklı bir araba tekerleği ile arabaya koşulmuş durumdaki kırmızı renkte boyanmış bir at figürü kısmen seçilebilmektedir (Fig. 10). Metropolitan Museum'dan yurdumuza geri getirilen üç duvar resmi parçasında, bu odadaki cenaze alayı sahnesinde yer alan üç erkek figürü görülmektedir¹⁰. 1965-66 yıllarında, mezar odasının duvarlarından sökülmüş olan bu duvar resimlerinin dışında da bugün nerede olduğunu bilmediğimiz bazı parçalar olmalıdır. Nitekim, yine aynı yıllarda mezara girmiş olan Yusuf Doğan isimli bir şahıstan elde edilen ve bu tümülüsten çıkarılmış olan duvar resimlerine ait olduğu iddia edilen 3 eski fotoğraf mevcuttur (Fig. 11 - 13). Bu fotoğraflarda, duvar resmine ait figürlü 4 parça görülmektedir: Bunların üçünün üzerinde üç insan başı, diğerinde ise ne olduğu

⁹ Manisa Müzesi'ndeki dosyasında korunmakta olan ve Müze Müdürü Kemal Ziya Polatkan, Kırkağaç Kaymakam vek. Ömer Ömür, İlçe Jandarma Kom. Halil Turan ve Mal Müdürü Nedim Işıklar' imzalı 8. 3. 1965 tarihli raporda şöyle denmektedir:

"... Mezar odasının iç yüzeylerini çevreleme süsleyen ve konvoy halinde devam eden cenaze ve hayvanlar ve hizmetkarlar birbiri arkasına gayet muntazam ve sıra ile devam etmektedir. Resimler 7 renk üzerinde mezarın iç yüzeyine gayet güzel ve sanatkarane bir şekilde tersim edilmiştir. Cenaze tören alayını gösteren bu resimlerin orijinal pozisyonu ... kadın figürlerinin güzelliği ve erkek resimlerinin siyah sakallı oluşu bilhassa dikkati çekmektedir ... Mezar odasının dip kısmında iki ölünün yan yana yatış yerini gösteren taş yatak ile bu yatağın iki başına ayak vazifesi gören (insan) kadın başlı ve aslan vücudlu kanatlı sfenkslerin mevcudiyeti ise ayrıca bir özellik ve önem taşımaktadır."

¹⁰ Bk. İ. Özgen - J. Öztürk, a.g.e., 67 - 69 no. 2 - 4.

anlaşılamayan bir figüre ait parça yer almaktadır. Elimizdeki fotoğraflarda görülen iki kadına ve bir erkeğe ait baş sağ profilden çizilmiştir¹¹. Sol baştaki kadın (Fig. 11), Metropolitan Museum'dan getirilmiş olan serpuşlu figüre¹² stil olarak hayli benzemektedir. Ortadaki kadın figüründe ise saçlar sonradan abartılı olarak boyanmıştır. Diğer figür de koyu renk bir boya ile boyanmış gibi görünmektedir (Fig. 12). Küçük parçanın üzerinde korunmuş izler ise bir elbise parçasına benzemektedir (Fig. 13). Anlaşılan bu duvar resimleri sonradan, orijinalini kısmen bozacak şekilde tekrar boyanmış ve figürlerde bazı rötuşlar yapılmıştır.

SONUÇ

Tahribatlardan kalan bazı buluntularını tanıttığımız Harta Abidintepe Tümülüsü, Lydia bölgesi tümülüs mimarisinin genel yapısına tam anlamı ile uymaktadır. Gayet düzgün blok taşlardan yapılan ve üzeri yatay taş bloklarla örtülen bu mezar, Alibeyli (Hyrkanis) tümülüsleri ve Sardeis-Bintepeler'deki bazı tümülüsler gibi, kısa dromos, ön oda ve asıl mezar odasından oluşmaktadır. Mezar odaları genelde kareye yakın planlıdır. Üzerleri düz örtülüdür. Ölüler klineye yatırılmıştır. Bütün bunların yanında mezarın etrafını bir krepis çevirir. Nitekim Harta Abidintepe tümülüsü mezar kompleksinin etrafını da kireç taşından dolgu tarzında yapılmış basit bir krepis çevirmektedir.

Bu tümülüsün diğer bir önemi de, Lydia bölgesinde ilk defa olarak karşılaşılan çok renkli boya ile yapılmış duvar resimlerine sahip olmasındandır. Tahribattan kurtulduğu kadarı ile izlenebilen resimler, gayet düzgün perdahlanmış taş blokların yüzlerine, astar-boya sürülerek elde edilen düzgün bir satıh üzerinde, kırmızı, yeşil, mavi, siyah ve beyaz renkler kullanılarak yapılmıştır.

¹¹ Hem burada ilk defa ele alınan hem de Metropolitan Museum'dan getirilen duvar resimlerinin hep sağ profilden yapılmış olmaları, mezar içindeki sahnenin, girişin solundaki batı duvarından başlayarak devam etmiş olabileceğini göstermektedir. Mezara giren Yusuf Doğan ve onun mezara giren diğer bazı şahıslardan öğrendiğine göre "cenaze alayı sahneleri girişin solundaki duvardan başlamaktaydı. Bu sahne de bir kadın, onun önünde atlı bir başka kadın ve bir erkekten oluşan bir gurup ve ikisi atlı üç erkekten oluşan diğer bir grup vardı. Bunların önünde de atlı bir savaş arabası yer almaktaydı". Nitekim, batı duvarında belli belirsiz secilebilen atlı araba (Fig. 10) bu ifadeyi doğrular gibidir. Öte yandan yine bu kişilerce "mezar girişinin sağındaki doğu duvarın köşesinde, üzerinde yeşil renkli bir sanduka taşıyan bir katır ve onu çeken bir erkek sahnesinin bulunduğu" da ifade edilmiştir.

¹² İ. Özgen - J. Öztürk, *a.g.e.*, 69, no. 4.

H. Dedeoğlu

Mezar mimarisinin genel yapısı, kazı sırasında bulunan seramik parçaları ve mevcut boyalı resimlerin gösterdiği özelliklerden dolayı bu tümölüs Lydia ve Akhemenid karakterlidir ve İ. Ö. 6 yüzyılın sonuna tarihlenmesi mümkündür.

Hasan Dedeoğlu
Manisa